

un

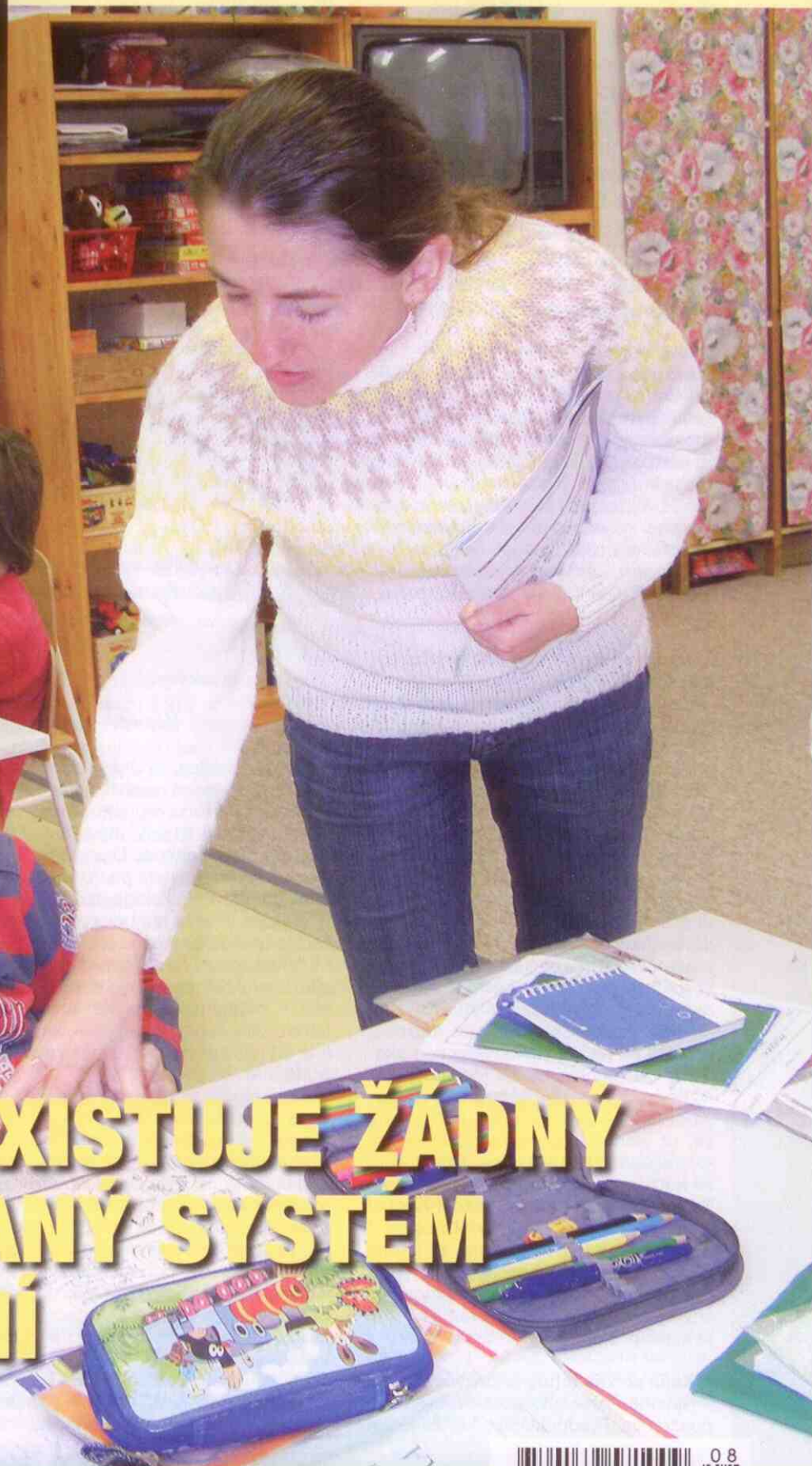
ZALOŽENY ROKU 1883 / ROČNÍK 115

21. 2. 2012 / CENA 39 Kč

učitelské noviny

TÝDENÍK PRO UČITELE A PŘÁTELE ŠKOLY

8

**OECD: NEEXISTUJE ŽÁDNÝ
INTEGROVANÝ SYSTÉM
HODNOCENÍ**

www.ucitelskenoviny.cz

9 770139 571009

08

NEEXISTUJE ŽÁDNÝ INTEGROVANÝ SYSTÉM HODNOCENÍ

OECD: Politiky zajímají jen krátkodobé cíle

Ministerstvo školství minulý týden představilo novou zprávu OECD o stavu našeho regionálního školství. Je označována jako zpráva „o hodnocení vzdělávání v České republice“. Tento název je však poněkud zavádějící. Nejde totiž o posouzení našeho školského systému, ale o charakteristiku a analýzu systému hodnocení vzdělávací soustavy.

Není proto divu, že v médiích se zpočátku utvořila nepřesná představa o povaze nedávno zveřejněného dokumentu, tím spíše, že jeho oficiální překlad má být k dispozici až v polovině března.

„Jde o jednu z mála zpětných vazeb, které ministerstvo má a je potřeba si těchto vazeb vážit, protože jsou pro nás důležitou navigací,“ uvedl na tiskové konferenci ministr školství JOSEF DOBEŠ.

To hlavní, co experti OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) zdůrazňují, je, že systém evaluace českého školství je roztržštěný. Doslova upozorňují na to, že „neexistuje žádný integrovaný hodnotící rámec“. Ne snad, že by u nás hodnotící systémy vzdělávání nebyly nebo vůbec nefungovaly, ale nejsou nijak viditelně propojeny.

Aktuální podobu systému evaluace OECD identifikovala ve čtyřech úrovních, a to hodnocení: žáků, učitelů, škol a systému. A k lepšímu pochopení filozofie expertů OECD je také třeba vědět, z jakých typů hodnocení vycházejí – jsou tři: hodnocení pokroku žáka při naplňování cílů učení (od hodnocení práce ve třídě až po plošné externí testy a zkoušky), dále jde o hodnocení učitelů a do třetice má být posuzována efektivita škol a systémů.

Základem je vědět, co hodnotit

Jak se říká, ryba je cítit od hlavy, začneme tedy od fungování systémů, tedy v první řadě školské politiky v naší zemi tak, jak ji posoudila OECD.

Politické cíle ve vztahu k hodnocení jsou krátkodobé a spojené s politickými zájmy aktuální mocenské skupiny. Chybí zde zejména jasně stanovené národní cíle spojené se širšími sociálními a ekonomickými prioritami. Školský zákon z roku 2004 sice určuje cíle vzdělávacího systému, ale ve značně abstraktní rovině. Ty se navíc nepromítají do konkrétních cílů v Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy. Tím se prý nedostává jasné představy o tom, co vlastně hodnotit.

Politici také neumějí pracovat s vý-

sledky výzkumů. I když se starají o to, aby byla příslušná data sbírána a analyzována, pracují s nimi jen okrajově. Navíc přímá spolupráce s badateli je na nízké úrovni. Konkrétně se ve zprávě uvádí, že ministerstvo školství nestanovilo takové postupy, které by zajistily, že s akademickým výzkumem se systematicky počítá při tvorbě vzdělávací politiky.

Tvůrce vzdělávací politiky v České republice jsou si podle expertů dobře vědomi toho, že zde neexistuje jednotný hodnotící rámec a že některé části tohoto systému chybějí vůbec. OECD má zejména na mysli nedostatek nástrojů na zjišťování úrovně žáků. Doslova říká, že absence údajů o výkonu studentů jsou zásadní mezerou v monitoringu a tedy i v hodnocení celého systému.

Politici se také dostatečně nestarají o vytváření a zajišťování nástrojů a předpisů k usnadnění hodnotících aktivit. Může za to samozřejmě MŠMT, že neexistují nástroje na pomoc učitelům s hodnocením jejich žáků, jako jsou hodnotící pravidla, kritéria známkování a databanky testů. Ministerstvo také neposkytuje materiály k provádění hodnocení učitelů, jako jsou autoevaluační nástroje, hodnotící kritéria nebo nástroje pro hospitace ve třídách.

Na vytvoření kvalitních testů je málo času

Jako dlouhá nit se celým stodvacetistránkovým textem zprávy OECD táhne fenomén testování žáků v pátých a devátých ročnících. Nejednou se ve zprá-

vě zdůrazňuje, že jde o momentální politickou prioritu České republiky. OECD se v principu k zavedení plošného testování staví pozitivně. Ovšem jeho konkrétní realizaci kritizuje, tedy přesněji řečeno, nikoliv systém, na kterém v posledních měsících intenzivně pracuje Česká školní inspekce, ale obsah, a to jak vytvoření samotných testů, tak příslušných standardů.

V první řadě experti upozorňují na to, že vývoj a příprava testů jsou poměrně odbornou záležitostí a takovýchto specialistů nutných pro zavedení plošného testování máme u nás prý málo. Navíc pracovní skupiny, které MŠMT k přípravě standardů ustanovilo, jsou pod velkým tlakem. OECD je přesvědčena, že doba, která byla určena pro vývoj standardů, je příliš krátká! Experti doslova říkají, že nedostatek času v souvislosti s nedostatečnou odborností považují za riziko.

„V první fázi potřebujeme získat zpětnou vazbu na úrovni žák, učitel, škola a systém – jak v klíčových předmětech dochází k naplňování zpracovaných standardů. Standardy jsme neměli v roce 2010, kdy OECD prováděla své šetření – dnes je tomu již jinak: standardy jsou připraveny a jsou funkční,“ řekl náměstek ministra školství LADISLAV NĚMEC.

Expertí zmiňují ale ještě další problém, jenž vyzorovali i u státních maturit – nedostatečně jasná definice cílů těchto aktivit. Pokud jde o národní srovnávací testy, riziko prý navíc spočívá v tom, že se ministerstvo školství zaměřilo na příliš velké množství nejasně definovaných

cílů: národní monitoring, vyhodnocení studijních potřeb žáka, srovnání škol, základ pro vstup do vyšší úrovně vzdělávání. Podle OECD je však nejasné, jak se díky testům těchto cílů dosáhne a jak se s těmito případně dosaženými cíly naloží. Tento nedostatek experti přičítají opět na vrub negativům v naší politice.

V této souvislosti je potřeba upozornit na jeden důležitý a potažmo závažný fakt. Je zajímavé, že ve zprávě, jak bylo uvedeno výše, se jako o jednom z cílů testování hovoří i o jeho využití na srovnávání škol. Avšak jak ministerstvo, tak ČŠI zdůrazňují, že testování k takovému účelu v žádném případě sloužit nesmí! Má jít spíše o jakýsi důležitý nástroj pedagogické diagnostiky na úrovni celého státu. Přesto OECD na mnoha místech zprávy hovoří o tom, že je potřeba zavést de facto žebříčky škol...

Nad kompetencí úředníků v obcích visí otazník

Zpráva se nezabývá jen činností politiků s celostátní působností, ale docela velký prostor je v ní věnován i našim veřejným zástupcům a úředníkům v regionech. Experti si totiž dobře všimli toho, že o praktické vzdělávací politice v naší zemi se do značné míry rozhoduje na úrovni krajů a obcí, respektive zřizovatelů. OECD v tom spatřuje výhody i nevýhody. Na jedné straně je dobré, když rozdílné přístupy k hodnocení zohledňují místní potřeby, a pomáhají tak utvářet celý systém jaksi zdola, na stranu druhou je zde riziko nedostatečného využití národních kritérií či nedůslednost v praxi. Tyto obavy umocňuje i to, že chybí předpisy dostatečně upravující vztahy mezi krajem a obcemi, například obec neposkytuje příslušnému krajskému úřadu výroční zprávu o činnosti škol, jež zřizuje. Experti se také seznámili s důkazy, že neexistuje dostatečná spolupráce mezi jednotlivými obcemi v rámci regionu, ani mezi kraji navzájem.

Je proto potřeba zlepšit hodnotící kompetence zřizovatelů škol, a to zvláště na úrovni obcí. Experti se domnívají, že řada obecních úřadů nemá dostatečně kvalifikované úředníky ve školské problematice. Nepřímým důkazem budiž i to, že ani žádné takové kvalifikační požadavky neexistují! Lze si pak jen těžko představit, že úředníci mohou dostatečně kompetentně hodnotit školy na území jejich obce. Zřizovatelé sice své školy navštěvují, ale obvykle je zajímají jen ekonomické otázky spojené s provozem škol.

Ředitelé jsou hlavně administrativními pracovníky

Od zřizovatelů je pak již jen krok k ředitelům škol. Zpráva hovoří o tom, že je třeba přístup k hodnocení ředitelů nově definovat. Evaluace by měla být prováděna tak, aby byla posílena role ředitele jako toho, kdo nejen řídí provoz školy, ale udává i hlavní tón v oblasti

pedagogické činnosti, včetně vlastního hodnocení školy. Ředitelé jsou totiž dnes příliš zaměřeni na administrativní činnost. Cílem je proto stav, kdy vedení školy poskytuje svým učitelům efektivní zpětnou vazbu. Tomu by mělo také odpovídat potřebné vzdělání. Ředitelé sice mají během prvních dvou let ve své funkci absolvovat příslušný manažerský kurz, ten je však podle OECD zaměřen hlavně na zvládnutí právě administrativy ve spojení s vedením školy. Ředitelé tak nejsou dostatečně připravováni na skutečnou manažerskou práci, tedy na řízení lidských zdrojů, včetně hodnocení učitelů a vlastního hodnocení školy. A nejenže neexistuje celostátní rámec pro hodnocení ředitelů škol, ale v mnoha případech je prý toto hodnocení prováděno doslova nekompetentně.

Vlastní hodnocení škol je v České republice již dlouhodobě na samém počátku svého vývoje. Přestože školy se snaží autoevaluaci ve své práci využívat, výsledné změny, které z ní vyplývají, jsou prý většinou nepatrné. Zatím také nebyla provedena žádná analýza projektů, které se na podporu vlastního hodnocení škol realizovaly. Co ale hodnotící komise OECD kvitovala, jsou hospitace ve školách, jež jejich ředitelé provádějí. Jde tak prý o nejsilnější stránku hodnocení, a to jak na úrovni školy, tak i ve smyslu externí evaluace.

Inspekce hlídá jen dodržování nutného základu

Tim hlavním, kdo školu hodnotí z vnějšku, je samozřejmě ČŠI. Její práce OECD vnímá v zásadě velmi pozitivně – existuje zde velmi dobře ustavený pravidelný cyklus externího hodnocení. Inspekce se však prý zaměřuje výrazněji na zjišťování toho, zda je dodržována legislativa, než na to, jestli jsou školy skutečně kvalitnější, či nikoliv. Veřejnost ČŠI obecně dobře přijímá jako vhodný nástroj na poskytování obrazu o výkonu škol. Její roli akceptují i zřizovatelé. Tým expertů ČŠI doslova označil za velmi respektovanou instituci. Nikdo, s kým jeho členové hovořili, prý nevyjádřil zásadní nesouhlas s rolí či působením inspekce – připomínky, které se objevily, směřovaly hlavně k tomu, jak ještě lépe by mohly být kapacity ČŠI využity.

OECD však došla k názoru, že inspekce se v zásadě zaměřuje jen na dodržování základních standardů, to znamená, že školy, které je splňují, prý nedostanou dostatečnou zpětnou vazbu ke svému dalšímu růstu. A i hodnocení škol s negativním výsledkem má jen málo důsledků. Dokonce i na školy, jež jsou identifikovány jako rizikové, je prý vyvíjen malý tlak. Externí mechanismy hodnocení by podle expertů měly být proto nastaveny tak, aby se díky nim odhalovaly slabé výsledky žáků. Současný systém vůbec neklade dostatečný důraz na zjišťování výsledků žáků

a na ustanovení mezí, kdy je dosaženo očekávaných výsledků. Cíle pro vyhodnocování výsledků jsou sice popsány v RVP, ale jsou velmi vágní a pravděpodobně vedou k vytváření zásadních rozdílů ve výsledcích žáků v závislosti na přístupech přijatých jednotlivými učiteli a školami.

Porovnání škol navíc ztěžuje fakt, že pravidla pro hodnocení žáků v ŠVP se liší škola od školy. OECD tak v našich podmínkách vzdělávání postrádá národní nebo alespoň krajský systematický přístup k hodnocení výsledků žáků.

Učitelé při hodnocení dětí získané výsledky prý využívají hlavně kvůli klasifikaci, méně již jako nástroj ke zlepšování učení žáků. Experti dokonce tvrdí, že hodnocení by mělo být postaveno na kritériích, nikoliv na odkazech k normám. Tyto normativní známky jsou totiž založené na porovnávání úrovně jednotlivých žáků ve třídě. Za vhodnější způsob tým OECD tak považuje hodnocení výsledku ve vztahu ke stanoveným kritériím, která by měla vyházet z příslušných standardů. Dalším modelem je hodnocení ve vztahu k předchozím výsledkům učení žáka. Problém je v tom, že ve známce udělené při klasifikaci je jak informace o dosažení objektivní úrovně, tak o aktuálním chování (úsilí či motivaci) žáka. Indikátor kvality a jeho kontext (komentář) by ale měly být uváděny zvlášť.

OECD: Chybí vám učitelé standardy

Hodnotící tým OECD také postrádá standardy profese učitele. Je zajímavé, že experti označují proces zahájený před třemi lety k jejich zavedení za pozitivní. Realita byla totiž taková, že práce na standardech, respektive výsledky, k nimž dospěli příslušní odborníci, nebyly zrovna moc úspěšné...

Přesto zpráva jasně hovoří o tom, že učitelé standardy by měly být vytvořeny jako komplexní dokument či profil toho, co má učitel znát a umět. Jde prý o klíčovou součást jakéhokoliv učitelského hodnotícího systému, protože standardy poskytují sdílené porozumění tomu, co představuje kvalitní výuka. Zároveň slouží jako důvěryhodná reference k posouzení učiteléské kompetence.

„Věřím, že na základě projektů, které jsou před dokončením, vznikne jasně definovaný kariérní řád učitelů. Vycházíme ze čtrnáctileté diskuze a celá řada negativních ohlasů odborníků veřejnosti byla akceptována v rámci projektového záměru, který prošel oponentním řízením. Cílem zhruba dvou a půlletého projektu by mělo být nastavení určitých kariérních stupňů. Půjde o dobrovolnou volbu každého učitele, nikoliv o povinnost danou nějakým nařízením,“ komentoval pro UN L. Němec.

MŠMT připravuje také analýzu zprávy OECD, která bude vycházet z porovnání s jinými hodnotícími zprávami. ■